

CÂTEVA CONSIDERAȚII ASUPRA SPIRALEI CA MOTIV DECORATIV ÎN CULTURA STARČEVO-CRIȘ

Motivul atât de frecvent al spiralei, întâlnit din paleolitic până în zilele noastre, a stârnit interesul oamenilor de știință, atât al arheologilor, cât și al istoricilor religiilor (prin semnificațiile profund simbolice de ordin magico-religios), precum și al istoricilor de artă (prin deosebitul său efect estetic). În ciuda existenței a numeroase referiri în diverse studii și articole, totuși o lucrare dedicată exclusiv spiralei ca motiv decorativ în preistorie nu și-a găsit încă autorul. Iată de ce se încearcă, în prezenta comunicare, o abordare sintetică a acestui subiect, deocamdată în limita frecvenței sale în ornamentarea ceramicii culturii Starčevo-Criș.

Pentru stabilirea unei terminologii adecvate se impune, încă de la început, definirea spiralei. Astfel în *DEX* cuvântului spirală îi corespunde explicația: "curbă plană deschisă care se rotește (sau se înfășoară) în jurul unui punct fix" (*DEX* 1996, 1010). În *Dicționarul de neologisme* spirala desemnează ● "curbă plană care se învâртеște în jurul unui punct central, depărtându-se din ce în ce mai mult de acest punct" (*DN* 1978, 1011). În *Dicționarul limbii franceze* explicația este aproximativ aceeași: "curbă care se îndepărtează din ce în ce mai mult de un punct central pe măsură ce se rotește în jurul lui" (*DLEN* 1992, 1205). După cum rezultă din definițiile de mai sus, spirala este un motiv curbo-liniar care nu se confundă cu corespondentul ei unghiular, meandrul. De formă rectangulară acesta se înfășoară în jurul unui punct central prin linii frânte (Pl.I). Tocmai de aceea nu va fi inclus - atât el, cât și derivatele sale - în lucrarea de față.

Așa cum am arătat și mai sus, motivul spiralei are o largă răspândire pe teritoriul României începând întâlnit în civilizațiile dacă și romană și continuându-și existența până în zilele noastre, în arta populară. Chiar dacă apariția sa este anterioară neoliticului, totuși nu se poate stabili o legătură genetică cu epocile precedente (Dumitrescu 1974, 24). Această concluzie va fi întărită de analiza evoluției spiralei în cursul culturii Starčevo-Criș, aspect local al primului mare complex cultural sud-est european Protosesklo-Sesklo-Starčevo-Criș-Körös-Karanovo I-Kremikovci, complex legat de procesul neolitizării (de apariția și dezvoltarea neoliticului, de crearea unor aspecte regionale în cadrul unei mari unități (Lazarovici 1979, 15; 1984, 49).

În acest sens, s-a constatat că spirala lipsește ca element și motiv decorativ din prima fază (Starčevo-Criș I) a culturii amintite, își face apariția începând cu cea de-a doua (Starčevo-Criș II), se dezvoltă sporadic de-a lungul celei de-a treia (Starčevo-Criș III), atingând apogeul în etapele IIIB ("Spiraloid A" la Dimitrijević) și IVA (Starčevo-Criș IV), pentru ca apoi, sub influența tot mai accentuată a elementelor vinčiene, să dispară treptat în cursul ultimei faze (Starčevo-Criș IV, etapa IVB). În cele ce urmează vom lua în discuție caracteristicile spiralei în fiecare dintre fazele prezentate mai sus, rapo tându- ne îndeosebi la ceramica pictată, ca principal suport de desfășurare a motivului.

Starčevo-Criș I

După cum am afirmat, motivul spiralei nu este cunoscut în această etapă. Totuși pe lângă ornamentica specifică ceramicii pictate, constând în buline lunguiețe, puncte ordonate în motive liniare, unghiulare, iar mai apoi linii fără contur precis (Lazarovici 1977, 34-35; 1979, 41-42; 1984, 56-58), la sfârșitul primei faze (etapa I C) și începutul celei de- a doua, în Oltenia, la Cârcea-"Hanuri" (nivel II) apar prime motive curbo-liniare pictate cu alb pe fond roșu (Lazarovici 1984, 59). Acestea, reprezentate de benzi albe în formă de arcuri (Nica 1977, fig. 9/10), motive cu aspect de franj sau ciucure (Nica 1976, 448-449, 3/8, 9/5, 10/7, 11/4, 5; 1977, 23, 9/15, 18, 21), precum și motive asemănătoare unor ochi uniți prin linii curbe (Nica 1976, 449, 9/6, 11/2, 6; 1977, 23, 9/14, 17) dovedesc adevărate inovații în materie de decor, constituind un prim pas în apariția spiralei în zonă.

Starčevo-Criș II

Pentru început (etapa IIA) se constată o dezvoltare a motivelor decorative și, implicit, a celor curbo-liniare pictate, ca și în faza precedentă, cu alb pe fond roșu. Sunt semnalate sporadic elemente spiralice (Lazarovici 1964, 61, 3/24). Domină în continuare, însă, motivele rectilinii în stil geometric: benzi hașurate, benzi în zig-zag, romburi etc. (Lazarovici 1977, 36; 1979, 43; 1984, 62).

Caracteristica aceasta se menține și în etapa următoare (IIB). Acum, ca o noutate, pe lângă pictura realizată cu alb pe fond roșu este inaugurată cea în culori întunecate: roșu, brun, negru (Lazarovici 1977, 36; 1979, 44; 1984, 63). Spirale pictate astfel, cu negru sau cafeniu închis pe fondul fără slip al vasului (uneori galben-portocaliu), sunt întâlnite în așezările din sud-vestul României la Dubova-"Cuina Turcului" (nivel II) (Nicolaescu-Plopșor și colab. 1965, 409).

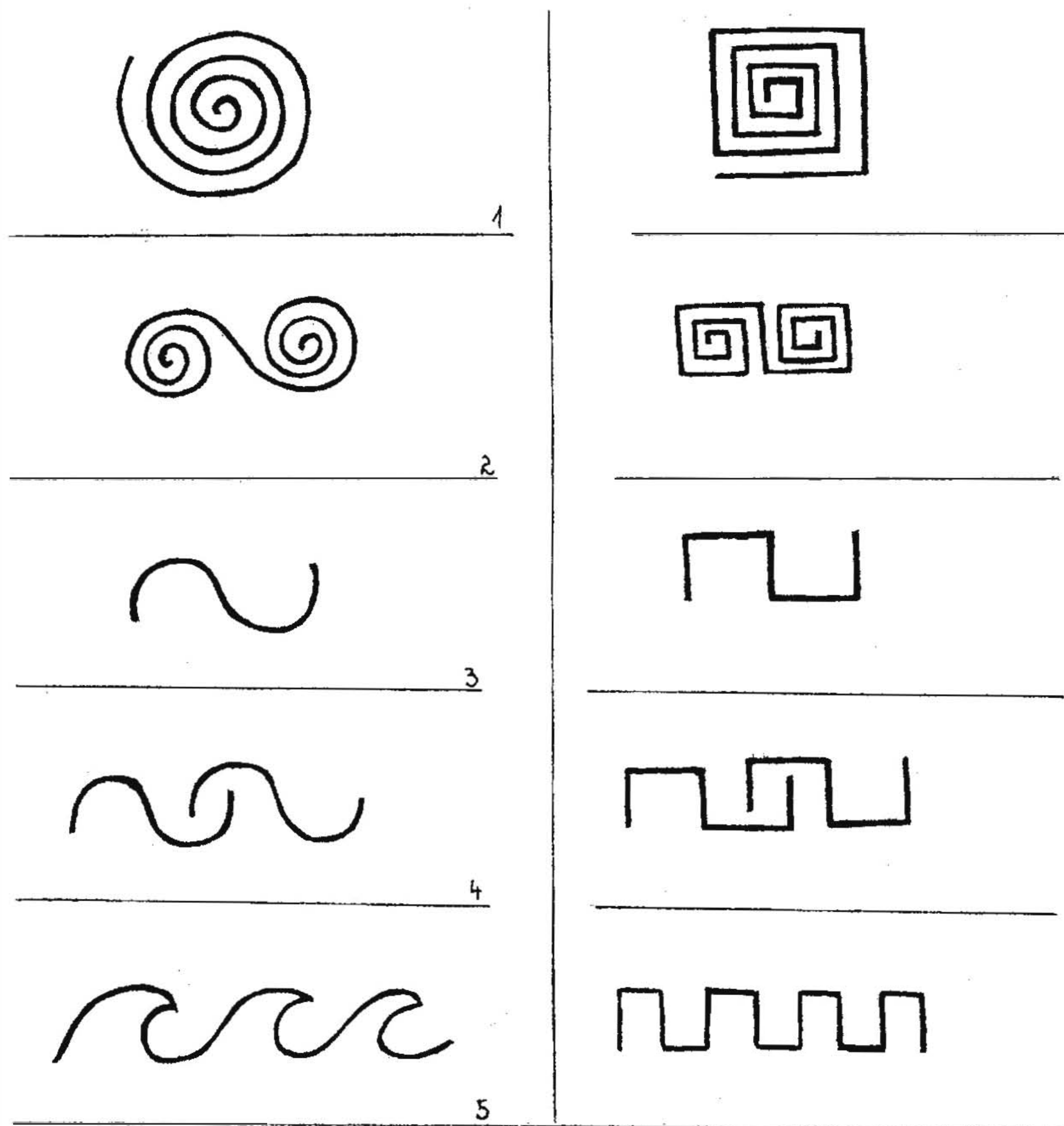
Starčevo-Criș III

În prima etapă (IIIA) spiralele au o pondere neînsemnată. În una din așezările în care apare, la Liubcova (Comșa 1966, 358, 4/5) decorul are un caracter negativ, fiind rezervat din fondul vasului, dungile pictate jucând un rol secundar (Pl.II/18).

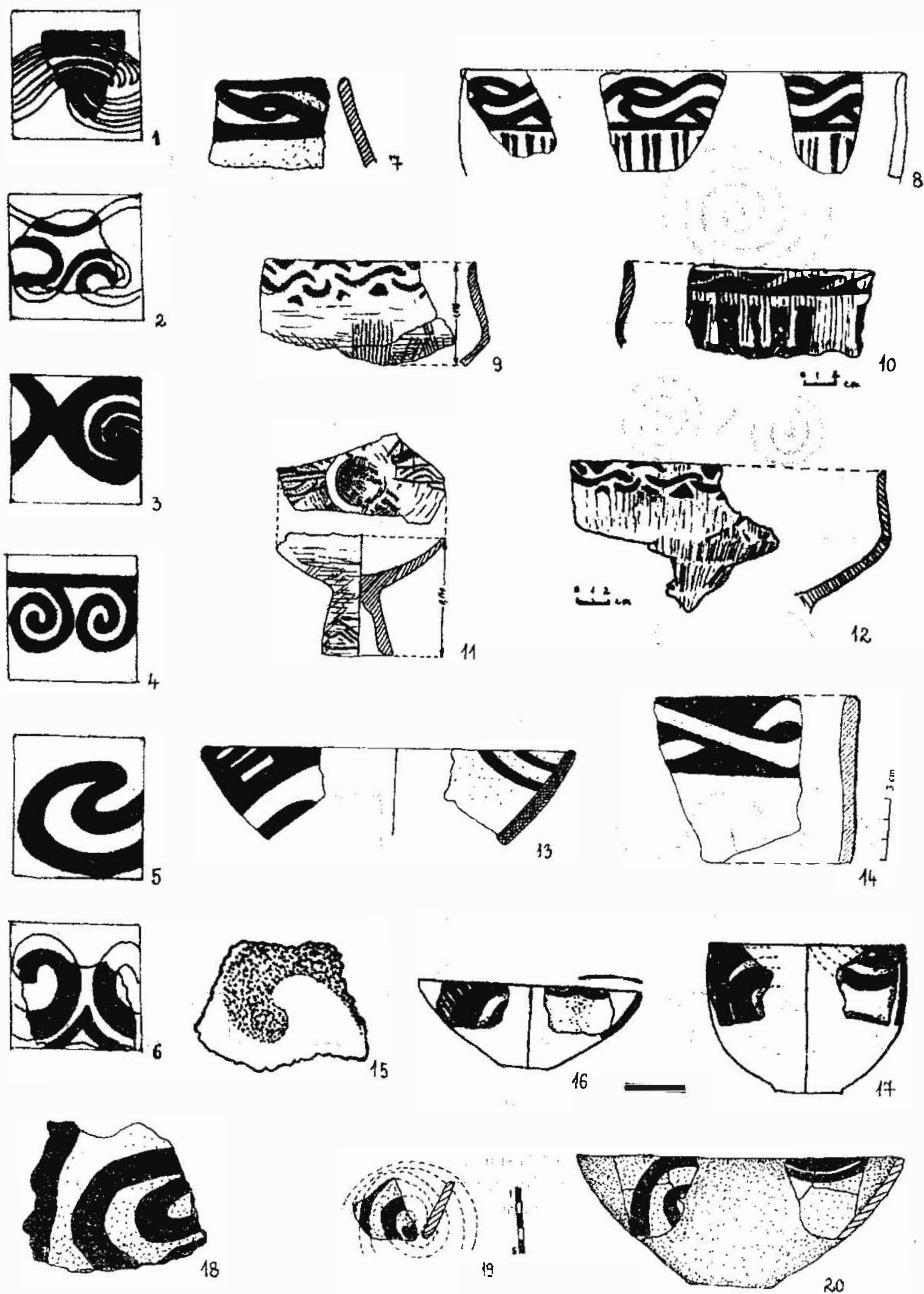
Următoarea etapă (IIIB, "Spiraloid A" la Dimitrijevic) semnifică perioada de apogeu a utilizării spiralei ca motiv decorativ pe ceramica pictată (Lazarovici 1977, 39). Ea cunoaște acum maximul eleganței și diversității, probabil și ca urmare a impulsului dat de noii veniți în zonă, purtătorii culturii Vinča. Cel mai adesea motivele sunt pictate cu culori întunecate (negru sau brun) pe fondul roșu-angobat al vasului sau roșu-gălbui (fără angobă). Este cazul ceramicii de la Giulvăz (Lazarovici 1969, 14, 9/1-3), Gornea-"Căunița de Sus", Gornea-"Locurile Lungi", Ostrovu Golu (Banului) (Lazarovici 1969, 14, 9/7; 1979, 48-49, VII D/3, 6, 8, 9, 15), Liubcova-"Ornița" (Luca 1987, 17, 21, 5/2, 4; 1988-1991, 2, 4, 1/2, 9), Sebeș-"Casa Jampa" (Drașovean 1981, 42, 1/5), Leț-"Várhegy" (Zaharia 1962, 34, 36; 1964, 29, 32, 12/9), Trestiana (Popușoi 1980, 128-129, 17/1, 2) (Pl.II/1-8, 10, 12-13, 15-17, 19-20). Se observă asocierea destul de frecventă a spiralelor cu ghirlande simple pictate sub buză (Pl.II/13, 16, 17, 20), cele din urmă reprezentând negativul cromatic al celor dintâi; dacă spiralele sunt trasate în culori întunecate, ghirlandele sunt cruțate din fondul vasului și invers. De asemenea spiralele se combină în registre cu ghirlande evolute (Pl.II/8), fiind însoțite de benzi paralele și verticale. Acest mod de asociere a registrelor în care se desfășoară spirale cu benzi paralele, uneori hașurate, este destul de frecvent în etapa prezentată (Pl.II/8-10, 12). Tot acum motivul unor spirale înlănțuite sau îmbucate (Pl.II/1, 7), de spirale adosate (Pl.II/3), spirale pe linie (Pl.II/4) sau simple cârlige cruțate din fondul vasului (Pl.II/5).

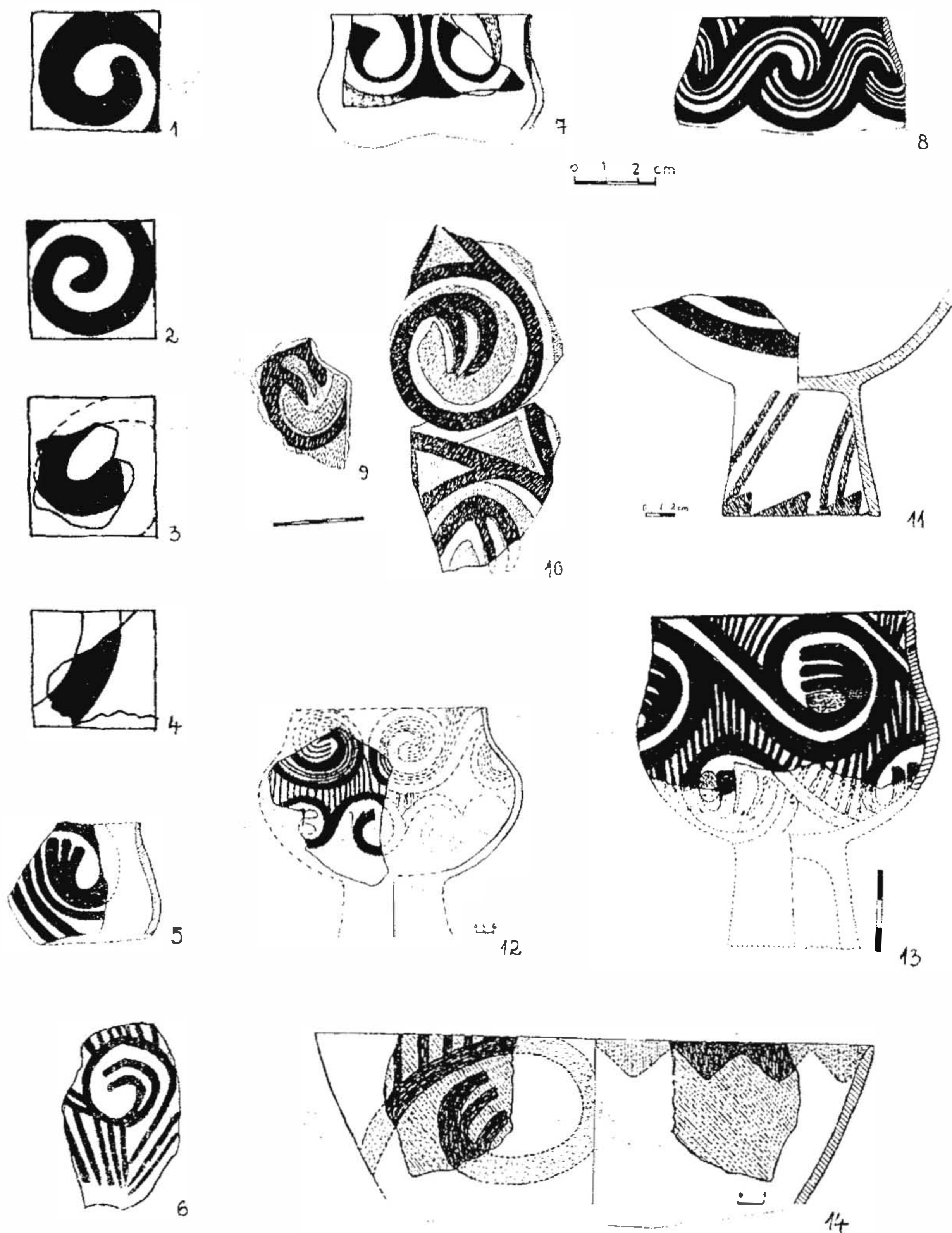
Alături de redarea bicromă a ornamentelor se constată tot în această etapă (IIIB) un început de policromie, legat tot de purtătorii vinčieni (Lazarovici 1979, 52), ce va caracteriza de altfel prima parte a celei de-a patra faze a culturii Starčevo-Criș (IVA). Însemnate în acest sens sunt descoperirile de la Leț-"Várhegy" (Zaharia 1962, 34, 36; 1964, 29, 32), Stroe-Beloescu-Bârlad (Popușoi 1971, 33, 3/4-5), Trestiana (Popușoi 1980, 128-129), Lunca-"Poiana Slatina" (Dumitroaia 1994, 17, 21/2), precum și Cârcea-"Hanuri", "Viaduct" (Nica 1977, 36, 17, 1991, 107, 3/2, 5). Motivele, și anume spirale în formă de "S"-uri culcate, uneori rezervate din fond (Pl.II/14), alteori intercalate de mici triunghiuri și semicercuri (Pl.II/9), sunt încadrate în registre trasate sub buza vasului și sunt asociate cu linii subțiri verticale sau în zig-zag (Pl. II/ 9-11).

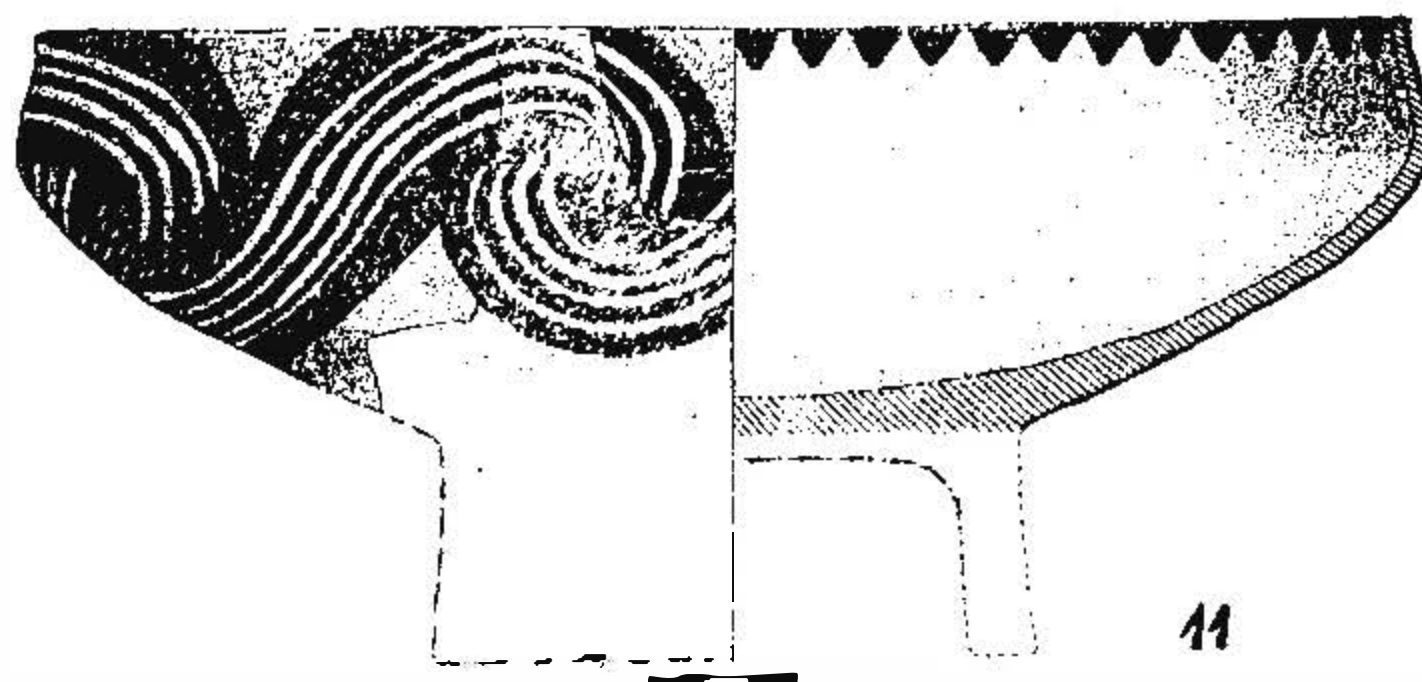
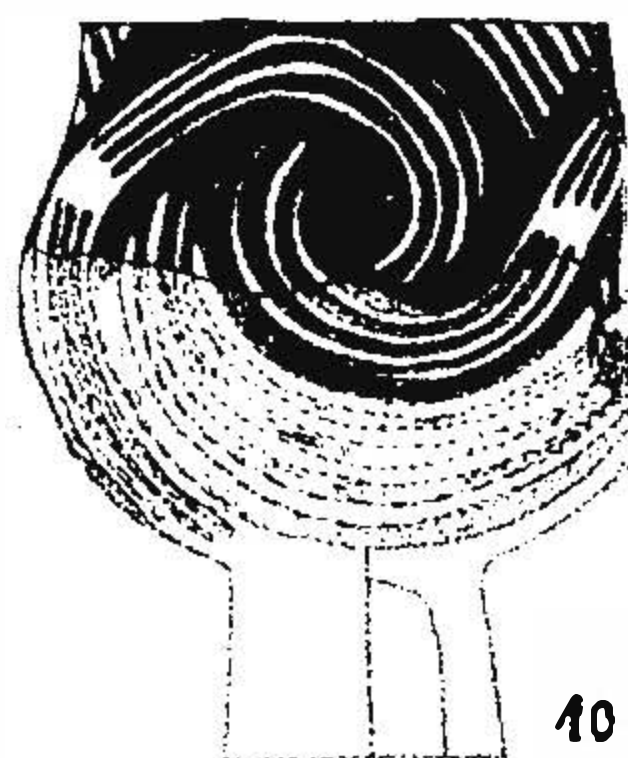
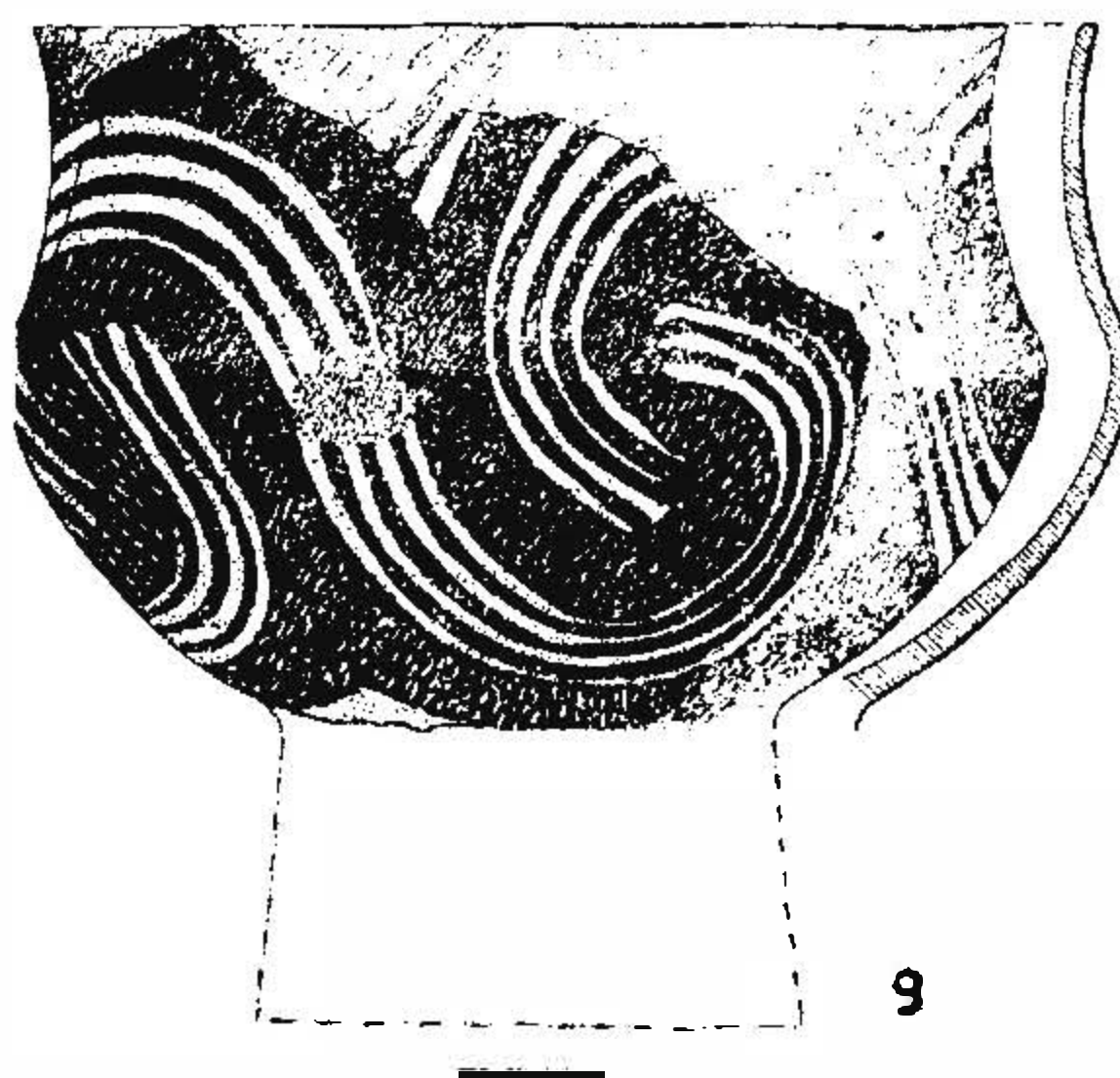
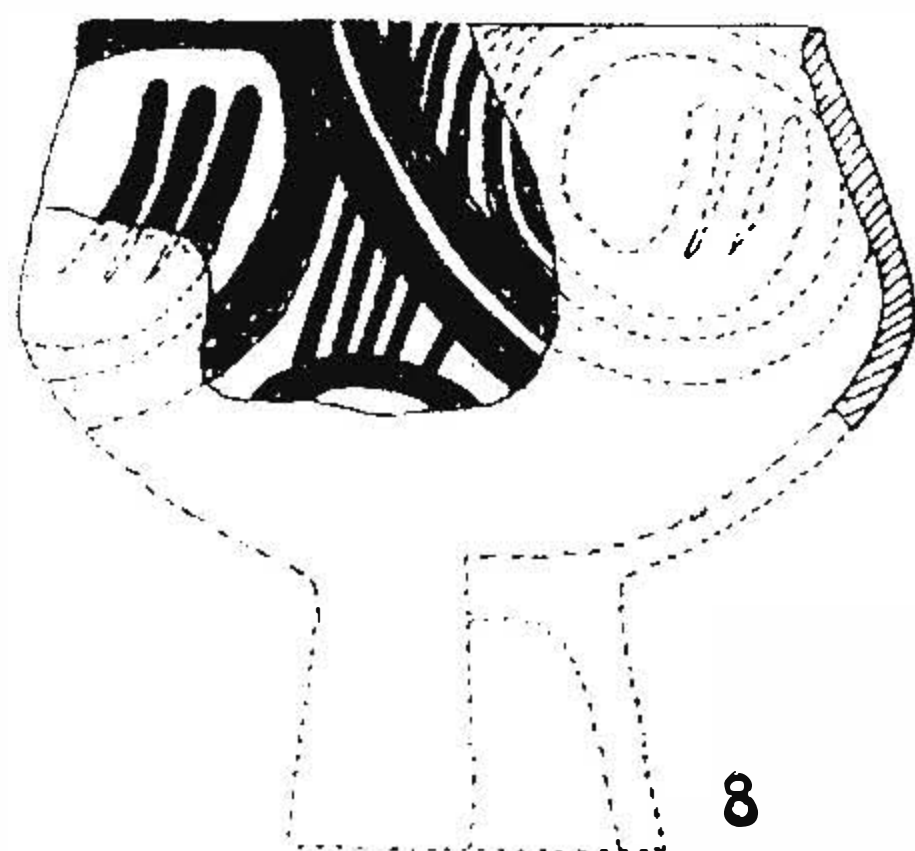
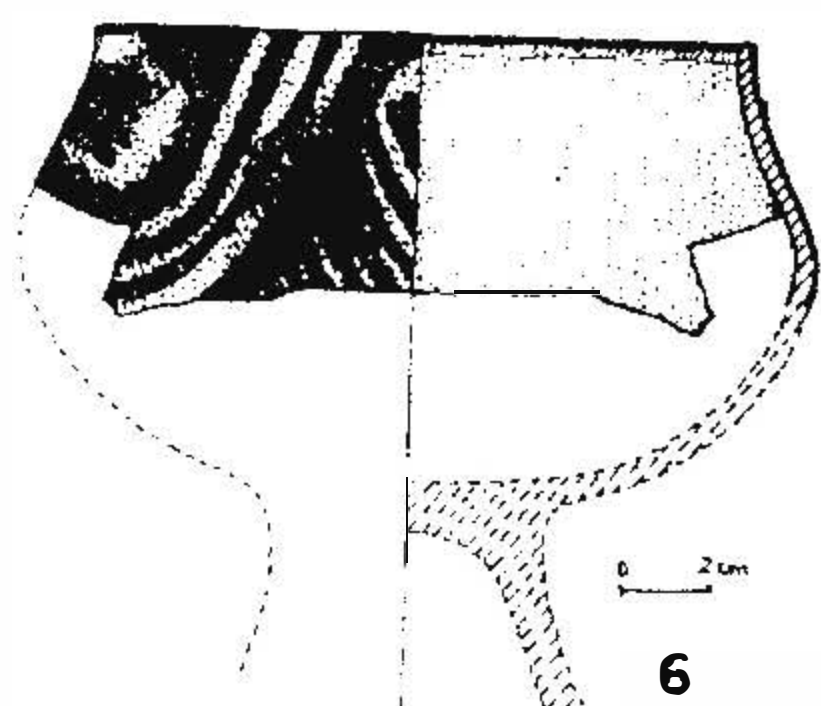
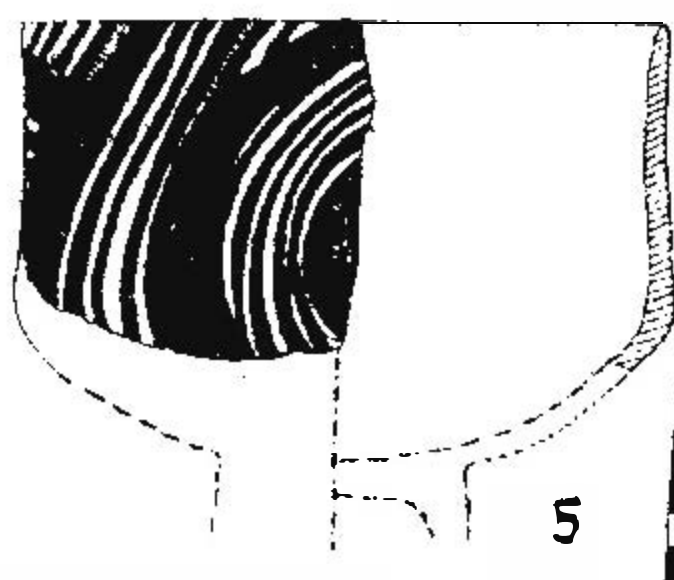
Efectul policromiei se observă cel mai bine pe ceramica de la Cârcea, punctele "Hanuri" (nivel II) și "Viaduct" (nivel I), încadrate în faza Cârcea IIIA, "policrom a". Sunt folosite în special culorile roșu-cărămiziu, negru-ciocolatiu și mai puțin albul și cremul (Nica 1991, 107, 3/2, 5). Se observă spiralele duble combinate cu spirale fugătoare terminate în grife, aflate în registre distincte, reunite prin linii hașurate de aceeași culoare întunecată. Interiorul spiralelor este trasat cu alb (Pl. II/12). Pe alte vase motivul spiralei, terminat în degete, este pictat alături de triunghiuri pline pe buză (Pl.III/14).

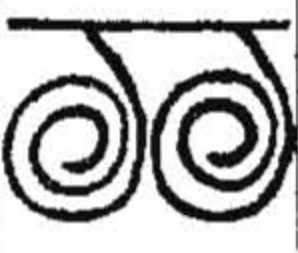

Pl.I. Spirala și meandrul, derivatele lor
 1. Spirală propriu-zisă; 2. Spirală dublă; 3. Spirală culcată;
 4. Spirale îmbucate; 5. Spirale fugătoare

											
SC II (B)		Liubcova „Ornița”									
SC III (B)	Liubcova - „Ornița”	Liubcova „Ornița”	Gornea - „Locurile Lungi”		Cârcea - „Hanuri” (II) - „Viaduct” (I)	Cârcea - „Hanuri” (II) - „Viaduct” (I)	Cârcea - „Hanuri” (II) - „Viaduct” (I)		Gornea „Locurile Lungi”	Ostrovu Golu (II)	Lunca „Poiana Slatina”
SC IV A	Bucova (III)	Bucova (III)		Cârcea „Viaduct” (II)		Cârcea „Viaduct” (II)	Cârcea „Viaduct” (II)	Cârcea „Viaduct” (II)			
B	Ostrovu Golu (IV)	Ostrovu Golu (III)									

											
SC II (B)											
SC III (B)	Giulvăz	Trestiana Stroe Beloescu	Cârcea „Viaduct” (I)	Trestiana	Let „Várhegy”	Liubcova	Gornea „Căunita de Sus”		Ostrovu Golu (II)	Ostrovu Golu (II)	
SC IV A			Cârcea „Viaduct” (II)	Cârcea „Viaduct” (II)		Cârcea „Viaduct” (II)		Cârcea „Viaduct” (II)	Bucova (III)		Cârcea „Viaduct” (II)
B											

Starčevo-Criș IV

Prima etapă (IVA) continuă, în anumite limite, tradițiile fazei anterioare, pictura în stil curbo-liniar, spiralier, geometric de factură locală, fiind în curs de dispariție. Se înstăpânește tot mai mult, devenind preponderentă, ceramica policromă de origine sudică, exterioară spațiului carpato-danubiano-pontic (legată de cea de la Dimini) (Lazarovici 1977, 42; 1979, 52; 1984, 69).

Spiralele continuă ca motiv decorativ pe ceramica pictată, cum ar fi de exemplu cea de la Bueova (nivel III) în Banat (Lazarovici 1979, VII D/8-11) (Pl.III/1-4), dar mai ales cea de la Cârcea-"Viaduct" (nivel II), aparținând fazei Cârcea III, "polierom b, c, d" (Nica 1991, 107). Aici pictura și îndeosebi cea spiralieră cunoaște maxima ei înflorire, printr-o multiplicare a motivelor tradiționale locale și adoptarea unor tehnici cromatice de import. Astfel în etapa "policrom b" (Cârcea IIb), când sunt folosite în egală măsură culorile crem-gălbui, negru-ciocolatiu și roșu-cărămiziu (Nica 1977, 42, 23/1, 2; 1991, 107, 3/7), motivelor spiralice, adeseori terminate în grife, le sunt asociate triunghiuri pline, alături de elemente liniare (Pl.III/9-11).

În etapa următoare, "policrom c" (Cârcea IIc), efectul pictural este obținut prin lărgirea spiralcelor îmbucate de culoare brună pe întreaga suprafață a vaselor, de culoare crem, astfel încât întreg fondul este integrat în ornamentare (Nica 1977, 42, 24/1-2; 1991, 107, 4/4, 5/2) (Pl.III/5-6, Pl.IV/4-6, 8). Uneori pictura are un caracter negativ, prin cruțarea spiralcelor din fond, obținându-se o reduplicare a motivelor (Pl.IV/9). Alteori, în cadrul unor benzi late, în aceleași culori închise, sunt rezervate spirale îmbucate (Pl.IV/11). Există și cazuri când spiralele fugătoare duble, terminate în degete și desfășurate pe corpul vasului, sunt combinate cu registre sub buză, conținând elemente meandrice (Nica 1991, 4/4) (Pl.IV/7). În această etapă roșul este mult mai rar utilizat, doar sub forma unor linii scurte, pete de aspect triunghiular, zig-zaguri intercalate între liniile cafenii sau spațiile libere (Nica 1977, 42; 1991, 107) (Pl.IV/6-8).

Ultima etapă, "policrom d" (Cârcea IIId), prezintă o degenerare a spiralei, care devine o simplă ondulație realizată din benzi înguste cruțate din fondul crem prin intermediul tonurilor întunecate, roșul dispărând aproape complet (Nica 1976-77, 28/4; 1991, 107, 5/3) (Pl.IV/10).

Această decadere a spiralei, ca de altfel a întregii ornamentici pictate, spre sfârșitul fazei Starčevo-Criș IVA, se datorează cu siguranță pătrunderii tot mai masive a purtătorilor culturii Vinča. Dacă anterior, tot sub impulsul acestora, policromia căpătase un avânt deosebit, acum se generalizează decorul incizat și ornamentele plastice în relief. Este vorba desigur de acel început de sinteză Vinča-Starčevo ce definește etapa IVB Starčevo-Criș, desăvârșit apoi în faza "Starčevo IV" (Lazarovici 1977, 42; 1979, 54-55). Odată cu reducerea importanței picturii în ornamentarea ceramicii fine se diminuează implicit și utilizarea motivelor spiralice. Foarte rar acestea mai apar ca ornamente plastice în relief, cum ar fi cazul celor de la Ostrovu Golu (IV) (Lazarovici 1979, 54, IX/E/12-13) și Glăvăneștii Vechi (Comșa 1978, 20, 19/10) (Pl.IV/1-3).

Iată de ce se poate afirma că spirala este un clement și un motiv legat în principal de tehnicile picturale de decorare a ceramicii și mai puțin de cele și-ar găsi explicația și extraordinara ei explozie în culturile de la sfârșitul neoliticului și din eneolitic (Petrești, Gumelnița, Sălcuța, Cucuteni), chiar dacă nu poate fi negată valoarea deosebită pe care o are în celelalte culturi (Dudești, Vădastra, Boian).

În ceea ce privește formele ceramice ornamentate cu acest motiv, acestea sunt mai ales cupe globulare sau bitronconice cu picior, străchini tronconice și mai rar castroane (Zaharia 1962, 34; 1964, 29; Popușoi 1971, 33; 1980, 128).

Din punctul de vedere al desfășurării spiralei în decorarea vaselor s-a putut observa o coexistență a celor două stiluri ornamentale: stilul "cadrelor" (*Rhamenstil*) și stilul "curgător" (*Laufenstil*) (Dumitrescu 1974, 25). Cel dintâi, cu ordonarea spiralcelor în registre (Pl.II/7-12, 14; Pl.III/13; Pl.IV/7) este prezent mai ales în Starčevo-Criș III și parțial în IVA. Cel de-al doilea își găsește manifestarea în special în aria Cârcea, în sensul că aici sunt întâlnite acele vase a căror întreagă suprafață este ocupată de largi motive spiralice - faza Starčevo-Criș IVA - (Pl.II/1-6, 13, 15-20; Pl.III/1-12, 14-15; Pl.IV/4-6, 8-11). Adeseori ambele stiluri se reunesc pe același vas, creând un efect estetic deosebit (Pl.IV/7).

Un paragraf aparte trebuie dedicat spiralei ca motiv decorativ cu implicații profund spirituale. Ținând cont de importanța acordată simbolului în gândirea arhaică (Eliade 1994, 11), unii autori au

atribuit o funcție magico-religioasă motivului și abia apoi una decorativă. Deci începuturile sale în ornamentarea ceramicii s-ar afla tocmai în semnificațiile sale simbolice (Dumitrescu 1974, 23-24). Nu poate fi negată această teorie, după cum nici nu poate fi acceptată. Se prea poate, după cum susținea Vl. Dumitrescu, să fi existat anumite motive primare cu rol simbolic, dar semnificația acestora să fii pierit în timp, motivele păstrându-și doar o funcție decorativă (Dumitrescu 1974, 24). O altă variantă ar fi aceea a anteriorității sau a simultaneității funcției decorative comparativ cu cea simbolică, aceasta din urmă nealterând valoarea concretă a primeia, căci, după Mircea Eliade "simbolismul adaugă o nouă valoare unui obiect sau unei acțiuni fără a le prejudicia valorile proprii, nemijlocite" (Eliade 1994, 219).

Explicarea semnificației spiralei este făcută adesea analizând posibilele sale prototipuri, precum și motivele ce și le asociază. Astfel, printre modelele naturale s-ar afla cochilia melcului, șarpele încolăcit, vârtejul viforului (Evseev 1994, 172), coarnele de berbec - simbol al puterii și virilității - cârnelul viței-de-vie (Dumitrescu 1974, 24).

Spirala ca imagine a cochiliilor sau a scoicilor ar căpăta virtuțile sacre ale acestora, simbolizând în gândirea mitică fecunditatea, puterile creatoare și deci regenerarea, cu funcție nu numai în ceremoniile agricole, cele legate de naștere, căsătorie, dar și în ritualurile inițiatice și cele funerare (Eliade 1994, 163, 165, 176-178). Ca simbol al energiei și devenirii ar însoți reprezentările figurate ale *Zeței Atotdăruitoare*, dar mai ales ale *Zeței Regenerării și Transformării* alături de semiluni, coarne, cârlige, ouă despicate (semicercuri), vârtejuri, simboluri ale uterului, peștelui, batracienilor, șarpelui. Ar fi legată, astfel, de simbolismul cosmic al lunii, de cosmogoniile acvatice (Eliade 1994, 155), de simbolul erotic al vulvei (Chevalier, Gheerbrant 1995, 250).

Totuși prin configurația sa, ar fi mai degrabă înrudită cu labirintul, reprezentând o evoluție ce pleacă din centru sau o involuție prin întoarcerea la centru (Evseev 1994, 173; Chevalier, Gheerbrant 1995, 250). Ar simboliza cele două sensuri ale mișcării: nașterea și moartea, complementaritatea celor două fiind redată prin spirala dublă (Evseev 1994, 173). Comprimat, spirala ar reprezenta energia mișcării universale (Vasilescu 1993, 72).

Punerea enunțurilor de mai sus sub semnul ipoteticului se datorează, desigur, caracterului lor de simple supoziții care nu vor putea fi nicicând demonstrate. Chiar și în cazul studiilor comparate și conjugate de etno-arheologie și istoria religiilor nu se va ajunge la rezultate mulțumitoare care să pătrundă în adevărata spiritualitate a comunităților primitive. Dar, deși incertitudinea planează în jurul înțeleșurilor cabalistice ale spiralei, ea este totuși o dovadă a extraordinarului simț artistic, al ingeniozității și al puterii de creativitate al oamenilor preistorici (în cazul de față al purtătorilor culturii Starčevo-Criș).

PAULA MAZĂRE

Universitatea "1 Decembrie 1918"

Alba Iulia

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

Chevalier,
Gheerbrant 1995	- J. Chevalier, A. Gheerbrant, <i>Dicționar de simboluri</i> , vol. III, București, 1995.
Comșa 1966	- E. Comșa, <i>Materiale de tip Starčevo descoperite la Liubcova (r. Moldova Nouă)</i> , în <i>SCIV</i> , 17, 1996, 2, p.355-361.
Comșa 1978	- E. Comșa, <i>Contribution à l'étude de la culture Criș en Moldavie (la site de Glăvăneștii Vechi)</i> , în <i>Dacia</i> , NS, XXII, 1978, p.9-37.
DEX 1996	- <i>Dicționarul explicativ al limbii române</i> , București, 1996.
DLEN 1992	- <i>Dictionnaire. Langue. Encyclopedie. Nomes propres</i> , Paris, 1992.
DN 1978	- <i>Dicționar de neologisme</i> , București, 1978.
Drașovean 1981	- Fl. Drașovean, <i>Cultura Starčevo-Criș în bazinul Mureșului mijlociu</i> , în <i>Aputum</i> , XIX, 1981, 33-46.

- Dumitrescu 1974 - VI. Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, București, 1974.
- Dumitroaia 1994 - Gh. Dumitroaia, *Depunerile neo-eneolitice de la Lunca și Oglinzi, jud. Neamț*, în *MemAnt.*, XIX, 1994, 7-51.
- Eliade 1992 - M. Eliade, *Imagini și simboluri*, București, 1992.
- Evseev 1994 - I. Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Timișoara, 1994.
- Lazarovici 1969 - Gh. Lazarovici, *Cultura Starčevo-Criș în Banat*, în *ActaMN*, VI, 1969, 3-26.
- Lazarovici 1977 - Gh. Lazarovici, *Gornea-Preistorie*, Reșița, 1977.
- Lazarovici 1979 - Gh. Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, BMN, IV, Cluj-Napoca, 1979.
- Lazarovici 1984 - Gh. Lazarovici, *Neoliticul timpuriu în România*, în *ActaMP*, VIII, 1984, 49-104.
- Luca 1987 - S. A. Luca, *Așezarea Starčevo-Criș de la Liubcova-"Ornița" (săpăturile din anul 1985)*, în *Banatica*, 9, 1987, 13-25.
- Luca 1988-1991 - S.A. Luca, *Stratigrafie și cronologie. Cel mai timpuriu raport stratigrafic dintre culturile Starčevo-Criș și Vinča. Corelația dintre nivelele V și IV de la Liubcova-"Ornița"*, în *Sargeș*, XXI-XXIV, 1988-1991, 1-13.
- Luca 1991 - S. A. Luca, *Stratigraphie et cronologie. Le plus ancien rapport stratigraphique d'entre les cultures Starčevo-Criș et Vinča. Corelation d'entre les niveaux V-e et IV-e de Liubcova-"Ornița"*, în *Banatica*, 11, 1991.
- Nica 1976 - M. Nica, *Cârcea, cea mai veche așezare neolitică de la sud de Carpați*, în *SCIIV*, 27,4, 1976, 435-463.
- Nica 1977 - M. Nica, *Nouvelles données sur la néolitique ancien d'Oltenie*, în *Dacia*, XXI, 1977, 13-53.
- Nica 1991 - M. Nica, *Le groupe culturel Cârcea-"Grădinile" dans le context du néolitique balkanique*, în *ZbornikNMB*, XIV, 1, arch, Belgrad, 1991, 103-112.
- Nicolăescu-Plopșor și colab. 1965 - C. S. Nicolăescu-Plopșor, M. Davidescu, Șt. Roman, V. Boroneanț, *Cercetările arheologice de la Cazane*, în *SCIIV*, XVI, 2, 1965, 407-412.
- Popușoi 1971 - E. Popușoi, *Câteva date privind săpăturile arheologice din așezarea neolitică de tip Criș de la Stroe-Beloescu-Bârlad*, în *Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor de istorie*, București, 1971, p.30-41.
- Popușoi 1980 - E. Popușoi, *Săpăturile arheologice de la Trestiana, com. Grivița, jud. Vaslui*, în *Cercetări istorice*, XI, 1980, p.105-134.
- Vasilescu 1993 - V. Vasilescu, *Semnele cerului-cultură și civilizație carpatică*, Chișinău, 1993.
- Zaharia 1962 - E. Zaharia, *Consideration sur la civilisation de Criș à la lumière des sondages de Leș*, în *Dacia*, NS, 6, 1962, p.5-51.
- Zaharia 1964 - E. Zaharia, *Considerații despre cultura Criș, pe baza sondajelor de la Leș*, în *SCIIV*, 15, 1964, p. 19-44.

QUELQUES CONSIDÉRATIONS SUR LA SPIRALE COMME MOTIF DÉCORATIF DANS LA CULTURE STARČEVO-CRIȘ

RÉSUMÉ

Dans l'article
culture Starčevo-Criș.

À la suite de l'analyse entreprise, on a constaté que la spirale manque comme élément et motif décoratif de la première phase (Starčevo-Criș I), et fait son apparition avec la deuxième phase (Starčevo-Criș II), se développe sporadique au long de la troisième (Starčevo-Criș III), en attirant son apogée dans les étapes IIIB ("Spiraloid" A à Dimitrijević) et IVA (Starčevo-Criș). Ensuite sous l'influence de plus en plus accentuée des éléments vinčiens elle disparaîtra peu à peu au cours de la dernière phase (Starčevo-Criș IV-l'étape IVB).

EXPLICATION DES FIGURES

- Pl. I. La spirale et le méandre, leur dérivés.
- Pl. II. Starčevo-Criș IIIA: Liubcova 18 (après Comșa 1996, 14/5).
Starčevo-Criș IIIB: Liubcova 1 (après Lazarovici 1979 VIID,3); Gornea-"Căunița de Sus" 2 (Lazarovici 1979, VIID, 6); Gornea-"Locurile Lungi" 3-4 (Lazarovici 1979, VIID, 8-9); Ostrovu Golu 5-6 (Lazarovici 1979, VIID, 14-5); Leț-"Vârhegy" 7 (après Zaharia 1962/1964, 12/9); Giulvăz 8 (après Lazarovici 1984, 5/8); Stroe-Beloescu Bârlad 9-11 (après Popușoi 1971, 3/4-5); Trestiana 10-12 (Popușoi 1980, 17/1, 2); Sebeș-"Casa Jampa" 13 (après Drașovean 1981, 1/5); Lunca-"Poiana Slatina" 14 (après Dumitroaia 1994, 1/12); Ostrovu Golu 15 (après Lazarovici 1969, 9/7); Liubcova-"Ornița" 16-17 (après Luca 1987, 5/24), 19-20 (Luca 1988-1991, 1/2, 9).
- Pl. III. Starčevo-Criș IIIB: Cârcea-"Viaduct" ("polycrom a" 12,14 (après Nica 1991, 3/2,5).
Starčevo-Criș IVA: Bucova(III) 1-4 (après Lazarovici 1979 VIID/8-11); Cârcea-"Viaduct" ("polycrom b") 9-11 (après Nica 1977, 23/1-2; 1991, 3/7); Cârcea-"Viaduct" ("polycrom c") 5-8, 13 (Nica 1991, 5/1-2, 4-6).
- Pl. IV. Stačevo-Criș IVA: Cârcea-"Viaduct" ("polycrom c") 4-9, 11 (après Nica 1991, 4/2-4); Cârcea-"Viaduct" ("polycrom d") 10 (Nica 1977, 28/14; 1991,5/3).
Starčevo-Criș IVB: Ostrovu Golu(IV) 1-2 (après Lazarovici 1979, IXE/12-12); Glăvăneștii Vechi 3 (après Comșa 1976, 19).
- Pl. V. Des types de spirales des stations Starčevo-Criș.